

TRANSFORMACE VOJENSKÉHO ŠKOLSTVÍ JAKO SOUČÁST DEMOKRATIZACE ARMÁDY

Současnou přelomovou etapou lze charakterizovat jako **přechod od industriální k informační společnosti**. Jejím obsahem je intelektualizace výkonu pracovních profesních rolí, humanizace společnosti, demokratizace politického života, dodržování lidských práv a rovné šance lidí. Intelektualizace činnosti a řízení jako předpoklad přechodu k informační společnosti je do značné míry závislá na úrovni a kvalitě poznatkového a dovednostního lidského potenciálu. Tedy na vzdělání chápaném v tom nejširším slova smyslu. Platí to ve stejné míře i pro armádu.

I když vojenské školství bylo preferováno, dobře materiálně zabezpečováno, přesto nedosáhlo odpovídajících výsledků, a to především pro přílišnou izolovanost od vojsk, ideologizaci výuky, neadekvátní studijní režim, výběr pedagogických a velitelských kádru apod. Situaci se postupně daří řešit. Především je nutné se soustředit na to, aby vojenské školy měly autoritu. Vojenské školství se postupně stává součástí československého školství, i když si zachovává a dále musí zachovat svou specifikou. Je dána nejen obsahem a zaměřením výuky, ale také tím, že armáda zajišťuje i zařazení absolventů vojenských škol do konkrétních funkcí.

Transformace vojenského školství se spolu s reorganizací a redislokací vojsk stává jednou z hlavních úloh přeměny československé armády. Je zároveň důležitou součástí demokratizace armády. Problematikou vojenského školství se od listopadu 1989 několikrát zabývalo kolegium ministra obrany. Na koncepčních materiálech o vojenském školství pracuje stále širší okruh odborných správ FMO, vojenských velitelství a vojenských škol.

Potřeba zásadně změnit systém vojenskoodborného vzdělávání, jeho obsah, soustavu vojenských škol a jejich strukturu, podstatně snížit počty ve vojenském školství ap. se ukázala jako nesporná. Rozhodující je především **změna obsahu výuky**, který je zárukou kvalitní přípravy posluchačů. Obsah výuky musí odrážet potřeby společnosti a armády a vycházet z nejnovějších poznatků přírodních, technických a společenských věd. To je nemyslitelné bez prohlubování a zkvalitňování vědeckovýzkumné práce na vojenských školách, zvláště vysokých. Změna obsahu výuky se musí projevit především v tom, že jsme přijali obrannou doktrínu. Demokratizace armády zároveň znamená zvýšit důraz na společenskovoední přípravu žáků, studentů a posluchačů. Vojenské školy musí připravovat nejen vojenského profesionála, ale také především občana demokratického státu.

Důležité však také jsou jednotlivé kroky transformace vojenského školství, jejich posloupnost a termíny realizace. Je to nutné zvláště proto, aby v procesu transformace byla zachována funkčnost vojenských škol. Vojenské školy musí neustále průběžně připravovat potřebný počet poradců a důstojníků.

Problémající reorganizace a připravovaná přestavba armády v letech 1994 až 1997 vyžaduje

transformovat vojenské školství v pružnou a racionální vzdělávací soustavu s podstatně menšími plánovanými počty osob, finančními nároky a materiálovou náročností. Rozhodující jsou však potřeby armády a obsah výuky, ne předem ukládané limity.

Koncepce úpravy soustavy vojenských škol, jejich struktur a dislokace se snaží vycházet z návrhu systému přípravy vojenských profesionálů. Koncepce je platná jen pro přechodné období do roku 1997. Je tomu tak proto, že školská soustava je natolik složitý systém, že její transformaci nelze na úkor kvalitních strategických rozhodnutí uspěchat.

Příprava nových vojáků z povolání v naší armádě a zvyšování kvalifikace praporčíků, důstojníků a občanských zaměstnanců v průběhu jejich činné služby je realizována:

- vzděláváním ve vojenských školách,
- vzděláváním na civilních školách a institucích,
- vzděláváním ve vojenských školách v zahraničí,
- mimoškolním vzděláváním.

Rozhodující úlohu v přípravě vojáků z povolání má vojenské školství. Tvoří organickou a současně specifickou součást československé vzdělávací soustavy. Ve stávající struktuře zabezpečuje:

- a) přípravu žáků ve vojenských gymnáziích se všeobecným a přírodovědným zaměřením ke studiu na vojenských vysokých školách;
- b) přípravu praporčíků ve vojenských středních odborných školách, praporčíckých kursech a v pomaturitním studiu;
- c) přípravu důstojníků ve vojenských vysokých školách a v důstojnických školách, a to převážně formou interního studia;
- d) zvyšování kvalifikace a rekvalifikace vojáků z povolání formou akademických, účelových a jiných kursů;
- e) přípravu záložních důstojníků ve školách důstojníků v záloze;
- f) přípravu vědeckých pracovníků formou vědecké aspirantury a doktorandského postgraduálního studia;
- g) jiné úkoly, a to výzkumnou a vývojovou činnost, jazykovou přípravu, přípravu vojáků cizích států, civilních studentů pro speciální výrobu, příslušníků Federálního ministerstva vnitra apod.

Většinu těchto úkolů bude muset vojenské školství zabezpečovat i v budoucnosti. K tomu budou přistupovat i úkoly nové, např. příprava poddůstojníků v další činné službě jako součást profesionalizace armády.

Soustava vojenských škol je tvořena vojenskými gymnázii, vojenskými středními odbornými školami druhů vojsk a služeb a vojenskými vysokými školami se školícími a výcvikovými středisky pozemního vojska, protivzdušné obrany a letectva. **Rozvoj vojenského školství musí vycházet a vychází ze soustavy cílů Československé armády;** ty jsou závislé na cílech rozvoje naší armády. Pro nejbližší období (do roku 1993) se požaduje vytvořit soustavu vojenského školství odpovídající zvyšování profesionalizace naší armády, koncepci rozvoje obrany a demokratické transformace armády; znamená to změnit soustavu vojenského školství, racionalizovat jeho strukturu a snížit výdaje na přípravu a další vzdělání vojáků z povolání; zároveň rozpracovat systém rekrutace žáků, studentů a posluchačů a dosáhnout toho, aby systém vzdělávání a výchovy umožňoval základní přípravu, rekvalifikaci a možnost oboustranného přechodu jak realizaci civilní, tak i vojenské kariéry. Tyto cíle se v současné době průběžně plní a budou ve stanoveném termínu splněny.

V dalším období (1994 - 2000) se požaduje vybudovat novou soustavu vojenského školství, tzn. dosáhnout toho, aby integrovaný systém vojenského vzdělávání zahrnoval soustavu vojenského školství, vzdělávání na civilních vysokých školách a mimoškolní vzdělávání; aby zabezpečoval přípravu na vojenské povolání na úrovni srovnatelné s vyspělými armádami světa, odborný růst, intelektuální a duchovní rozvoj osobnosti vojenského profesionála během jeho služby v armádě a jeho plnohodnotné uplatnění v civilních profesích po odchodu

z činné služby. Zároveň by se na vojenských školách měli připravovat posluchači i pro státní správu a k výkonu některých specifických profesí, např. v diplomatické službě.

V budoucnu se předpokládá, že vojenské povolání nebude pro všechny vojáky z povolání celoživotní. někteří vojáci budou sloužit v armádě jen na určitý čas (poddůstojníci po dobu tří až pěti let); po dobu zhruba deseti - dvanácti let (absolventi bakalářského studia vojenských vysokých škol, kteří nebudou chtít pokračovat v dalším magisterském studiu, aby dosáhli uceleného vysokoškolského vzdělání); absolventi vojenských vysokých škol by měli obvykle setrvat ve vojenském povolání do čtyřiceti až pětácti let; jen výjimečně by pak ti nejlepší sloužili déle. Podobně je tomu i pokud jde o službu praporčíků. Jde však především o předpoklady vojáků z povolání vykonávat dále vojenskou činnou službu. Ti, kdo budou sloužit déle, budou mít povinnost absolvovat zdokonalovací kursy, v nichž se seznámí s nejnovějšími poznatky své vojenské odbornosti. **Všem vojákům z povolání však musí být zajištěna možnost, aby pokud budou mít předpoklady v souladu s nároky armády, mohli své vojenské povolání vykonávat jako celoživotní.**

Ve vzdálenějším období, za horizontem přelomu století a tisíciletí, se předpokládá další transformace vojenského školství, aby odpovídalo potřebám armády a byly efektivně využity kapacity a disponibilní potenciál. Půjde o rozšiřování kratších forem přípravy uchazečů o službu v armádě z řad absolventů vybraných oborů civilních středních a vysokých škol. To by umožnilo redukci a možná i zakončení činnosti vojenských středních odborných škol. Na vojenských vysokých školách by to umožnilo širší rejstřík forem studia. Vojenské střední školy by se pak mohly orientovat na přípravu a rekvalifikaci praporčíků. V souladu se situací ve vyspělých armádách by se počet praporčíků měl relativně zvyšovat, resp. jejich podíl mezi vojáky z povolání by měl být vyšší.

Do budoucnosti nelze pochybovat o svébytnosti vojenského školství. I když soustavy vojenského školství jsou v zahraničních armádách velmi rozmanité, jde vždy o historicky podmíněné svébytné vojenské školství, závislé na postavení armády ve společnosti, na ekonomických možnostech konkrétního státu a možnostech rekrutace adeptů vojenského povolání. Vojenské školy ve většině vyspělých armád jsou zároveň centry vojenské vědy, výzkumu a vývoje. To má bezprostřední vliv na gnoseologickou úroveň výuky, která se tak dostává na úroveň nejnovějších vědeckovýzkumných poznatků.

Těžko však lze akceptovat náměty některých příslušníků armády převzít ten či jiný model vojenského školství konkrétní armády. Je nutné se poučit a přebírat ty prvky vojenského školství, které se dají integrovat do naší soustavy. Vojenské školství je však na jedné straně natolik složitý a na straně druhé citlivý organismus, že jej nelze nahradit jiným, nebo jej doplňovat prvky, které objektivně integrovat nemůžeme.

Za existující situace, limitované zvláště rekrutačními zdroji žáků, studentů a posluchačů vojenských škol, lze racionalizovat a transformovat vojenské školství jen na určité přechodové období, zhruba pěti let. Pro další fázi je pak nutno připravit model na základě vědeckého řešení úkolu, na kterém by se podíleli i pracovníci z vojenského školství, ale zároveň by byla zajištěna nezávislá expertiza.

Model vojenského školství pro přechodové období vychází ze tří rekrutačních zdrojů, podmíněných civilní školskou soustavou:

1. Žáci, resp. absolventi základních škol mohou studovat:

a) ve vojenských gymnáziích v trvání čtyř let a po jejich absolvování se ucházejí o studium na některé z vojenských vysokých škol, resp. důstojnických škol s určením pro nástupní a nižší velitelské, inženýrskotechnické, technické, týlové a další funkce pro důstojníky; méně úspěšní absolventi v posledních letech se musí uspokojit absolvováním ročních praporčíckých škol a kursů,

b) ve vojenských středních odborných školách v trvání čtyř let s určením do funkcí pro praporčíky; vybraní absolventi mohou usilovat o studium na vojenských vysokých školách;

mohou o to usilovat i po určité praxi v praporčických funkcích; poté následuje jejich vojenská kariéra jako u důstojníků.

Rozsah a podle některých názorů i existence středního vojenského školství je závislé na zájmu maturanů a vysokoškoláků o vojenské povolání, kam by se přenesl i rekruční zájem armády.

2 Absolventi středních škol s maturitou mohou studovat:

a) v praporčických školách a kursech v trvání do jednoho roku s určením pro funkce pro praporčíky; vybraní praporčíci po úspěšné praxi v praporčických funkcích mají pak podobné možnosti jako absolventi vojenských středních odborných škol;

b) v důstojnických školách v trvání jednoho až dvou let s určením pro nástupní (základní) a nižší velitelské, technické a týlové funkce; po praxi mají možnosti usilovat o studium na vojenských vysokých školách; tyto důstojnické školy však zatím nemají jistou budoucnost;

c) ve vojenských vysokých školách v trvání tří (bakalářský stupeň) až šesti let (magisterský, inženýrský, doktorský stupeň) s určením pro nástupní a nižší velitelské, inženýrskotechnické, týlové a další funkce pro důstojníky; studium na některých vysokých školách je ucelené (piloti, lékaři ad.) nebo dělené (nejdříve se absolvuje bakalářský stupeň a po praxi mohou úspěšní vojáci z povolání, mají-li zájem ukončit magisterský, inženýrský ap. stupeň vzdělání).

3. Absolventi vysokých škol mohou studovat:

a) v důstojnických školách a kursech v trvání do jednoho roku s určením pro základní nástupní a nižší velitelské a týlové funkce pro důstojníky; po praxi mohou usilovat o studium na vojenské vysoké škole, o postgraduální studium nebo absolvovat přeškolovací, účelové a zdokonalovací kurzy;

b) ve školách pro důstojníky v záloze v trvání pět měsíců a s určením pro základní nástupní a nižší velitelské, technické a týlové funkce pro důstojníky; po praxi mohou aktivovat a mají před sebou kariéru jako absolventi důstojnických škol a kursů.

U všech vojáků z povolání se předpokládá absolvování nejrůznějších přeškolovacích, účelových a zdokonalovacích kursů s nejrůznější dobou trvání v závislosti na rozvoji požadavků na vykonávanou funkci.

U úspěšných důstojníků s předpokladem výkonu vyšších funkcí se počítá s absolvováním akademického kursu 1. stupně (pro stupeň pluk, v pozdějších letech pravděpodobně prapor), vyššího akademického kursu druhého stupně (pro stupeň divize, později pravděpodobně brigáda) a vojenské akademie generálního štábu pro nejvyšší vojenské funkce.

Podobně se předpokládá pro úspěšné důstojníky s postgraduálním studiem pro vědecko-výzkumnou činnost.

Všichni vojáci z povolání mají po skončení své kariéry nárok na absolvování rekvalifikačních kursů.

Kariéru vojáka z povolání je možno zahájit i prostřednictvím výkonu vojenské základní služby, resp. v průběhu vojenské základní služby, a to:

a) u maturanů absolvováním půlroční praporčické školy u těch, kdo mají maturitní zkoušku v daném oboru a půldruhého roku u ostatních; jsou určeni pro praporčické funkce;

b) u vyučenců absolvováním tří až pětiměsíčního poddůstojnického kursu s určením pro funkce poddůstojníků na čas; úspěšní poddůstojníci mohou po skončení praxe absolvovat další kurs nebo rekvalifikační kurs, event. i dálkové vojenské gymnázium či vojenskou střední odbornou školu.

Před těmito neúspěšnějšími poddůstojníky se tedy otevírá možnost další vojenské kariéry, i když by jejich služba měla převážně trvat jen několik let.

Ve struktuře vojenských škol mají klíčové místo vojenské vysoké školy a vojenské akademie. Do jejich života výrazně zasáhl nový zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách,

který podstatně změnil postavení a fungování těchto škol, zvláště pokud jde o zvýšení jejich samostatnosti a rozhodovacích pravomocí. S odstupem určité doby lze říci, že tento zákon působí na činnost vojenských akademií a vojenských vysokých škol pozitivně.

Základním úkolem vojenských akademií a vojenských vysokých škol je poskytovat studentům vysokoškolské vzdělání v oborech vojenských a vojenskotechnických věd a odborností, které v soustavě studijních oborů civilních vysokých škol neexistují. Dále zajišťují zvyšování kvalifikace pro absolventy vysokých škol a tím jim umožňují jejich postup v souladu se služebními kariérami. V oborech, ve kterých mají oprávnění (akreditaci), zabezpečují vojenské akademie a vojenské vysoké školy výchovu nových vědeckých pracovníků formou vědeckých aspirantur a nově i formou doktorandského postgraduálního studia. Všechna tato výuka se realizuje v souladu s potřebami armády, která zabezpečuje i rozmístění absolventů na plánované funkce.

Modernizace a zkvalitňování obsahu a zaměření vysokoškolského nadstavbového studia je podmíněno rozvojem vědy a novými poznatky, a to jak všeobecně, tak i na základě výsledků vědecké práce jednotlivých vojenských akademií a vojenských vysokých škol v oborech, které jsou jim svěřeny a které rozvíjejí.

V současné době řeší vojenské školy 506 vědeckovýzkumných úkolů (nejvíce Vojenská akademie Brno - 179 a Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově - 106). Kromě toho čtyři vojenské vysoké školy spolupracují na dalších 59 úkolech vědeckovýzkumných ústavů Československé armády a úkolů plánu rozvoje vědy a techniky (RVT).

Rozhodující však je, jak dalece výsledky vědy a výzkumu uspokojují potřeby armády. Zvláště by vojenská věda měla mít významný vliv na rozhodovací procesy ve velení armády. Tomu zdaleka tak není, i když to není vinou jen vědeckých pracovišť, vojenských vědců a výzkumníků. Vojenské vysoké školy by měly podstatněji přispívat k vytváření intelektuálního klimatu v armádě, jak se jim to do určité míry dařilo v 60. letech. Mělo to podstatný vliv i na výuku, studenty a posluchače.

V současné době v nejvyspělejších zemích dochází při výzkumu a výuce k syntetizaci poznatků z nejrůznějších vědních oborů z oblasti přírodních, technických i společenských věd. Před vysokým vojenským školstvím je šance využít tohoto progresivního trendu a prosadit jej ve vědeckopedagogické práci. Přispělo by to podstatně k přípravě budoucích vojáků z povolání i celkové prestiži československé armády. Nabízí se k tomu i těsnější spojení vědeckovýzkumných kapacit vojenských vysokých škol s ústavu vědeckovýzkumné základny armády. Prospěch by byl vzájemný. Tato spolupráce se nabízí zvláště v případech, kdy jsou školy a ústavy dislokovány v jedné lokalitě.

Složitějším problémem soustavy vojenského školství jsou vojenské střední školy, tj. vojenská gymnázia a vojenské střední odborné školy druhů vojsk a služeb. Vojenská gymnázia, která u nás vznikla již v době první republiky, jak se zdá ztrácejí na významu a v naší armádě jsou již v útlumu. Není však jednoduché o tom rozhodnout definitivně. Je nutné vzít v úvahu, že se z těchto škol rekrutují v současné době nejvyšší představitelé armády. Je nutno analyzovat, jaký podíl na tom měla výuka a výchova v těchto vojenských gymnáziích. Není možné dobře se ukvapovat při rušení těchto škol. Jsou i v jiných zemích, např. ve Francii, i když to nemusí být argument. Ale u nás vojenské školy Jana Žižky z Trocnova měly svou tradici a zvuk. Možná v posledních letech jejich úroveň ve srovnání s padesátými a šedesátými léty upadla. Ale to ještě nemusí být důvodem pro jejich zrušení. Přínejmenším je prozíravé ponechat alespoň po určitou dobu dvě gymnázia, jedno v každé z našich republik. Budoucnost by měla přesvědčit o jejich perspektivě.

O něco méně složitější je existence vojenských středních škol druhů vojsk a služeb, které jsou několika typů:

- vojenské střední odborné školy pro přípravu poručíků, ve kterých studují absolventi základních škol, v prvním až třetím ročníku jako žáci - nevojáci;

- praporčické školy pro přípravu praporčíků z řad absolventů středních škol s maturitou, perspektivně i vyučenci bez maturity;
- důstojnické školy pro přípravu důstojníků na méně náročné funkce z řad absolventů středních škol s maturitou s perspektivou spíše kratší doby závazku.

Perspektivní jsou především praporčické školy, méně pak vojenské střední odborné školy a nejméně důstojnické školy. Existence posledních dvou druhů škol závisí na zájmu maturantů o praporčické školy. Podobné je tomu i se zájmem vyučenců. Vojenské střední odborné školy jsou pro armádu příliš finančně náročné.

Většina vojenských vysokých a středních škol kromě svého základního poslání zabezpečuje nejrůznější přeškolovací, zdokonalovací, rekvalifikační a další kurzy. Od letošního roku pak tyto školy zabezpečují přípravu aspirantů - absolventů civilních vysokých škol ve školách pro důstojníky v záloze. Pro zabezpečování mimoškolního vzdělávání a rekvalifikace vojáků z povolání a perspektivně i občanských zaměstnanců byl při Federálním ministerstvu obrany zřízen institut. Bude mít především organizační úlohu. Pro vlastní výuku bude využívána kapacita vojenských i civilních škol a dalších institucí.

Závěrem je nutno uvést několik základních postulátů transformace vojenského školství. Předně musí uspokojovat požadavky demokratické společnosti, připravovat a vychovávat vojáka - občana. To je závazné pro obsah výuky, zvláště společenskovední. Stejně tak jsou závazné principy vojenské doktríny, která má obranný charakter, a proto základem přípravy žáků, studentů a posluchačů bude především příprava na obranu suverenity našeho státu. Zatím se tento fakt ve vojenském školství dostatečně nerespektuje. Přetrvávají některé setrvalé návyky dřívějšího pojetí přípravy. Stejně tak není v popředí pozornosti výchova vojáka - občana demokratického státu. Transformace vojenského školství je integrální součástí demokratické transformace armády. Závaznou determinantou transformace vojenského školství je model budoucí armády. Pokud není zpracován, je skutečně odpovědná přeměna vojenského školství nerealizovatelná. Stejně tak není příliš odpovědné předem stanovovat perspektivní počty vojenských škol. K tomu navíc chybějí nároky na vojenské profesionály, obsah výuky na vojenských středních a vysokých školách. Počty ve vojenských školách jsou právě podmíněny modelem budoucí armády a nároky na průběh vojenské kariéry profesionálů.

Obsah výuky a výchovy na vojenských školách má dva závazné zdroje. Prvním jsou potřeby vojsk; stanovené samozřejmě na základě nejnovějších poznatků vojenství a technické úrovně naší armády. Druhým zdrojem pak jsou nejnovější poznatky přírodních, technických, vojenských, sociálních a jiných věd. Rozhodující v přestavbě vojenských škol tedy není struktura, dislokace, počty apod., ale především obsah výuky, její kvalita, potřeby vojsk, ze kterého musí vycházet všechno ostatní.

Z toho nezbytně vyplývá, že rozvoj vědních disciplín je zcela organickou součástí činnosti vojenských škol, zvláště vysokých. Kvalitní výuka může být jen těžko zajištěna, pokud zejména vysoké školy nebudou centry vědeckovýzkumné práce ve vojenství. V souladu s tím a s potřebami rozvoje vědy v armádě musí spolupracovat s vojenskými i civilními vědeckovýzkumnými ústavy. Podobné tomu je i pokud jde o vzájemnou spolupráci s civilními školami.

Jen tak mohou vojenské školy mít vážnější vliv na strategické a koncepční rozhodovací procesy v armádě. Zatím je - i když nejen jejich vlastní vinou - ovlivňují jen minimálně. Je tomu mj. i proto, že nedostatečně přispívají k vytváření intelektuálního klimatu v armádě. Není to nic fantastického, protože to není nic nového. Pražská a brněnská akademie přispěly v šedesátých letech podstatně k intelektuálnímu klimatu v armádě, což mělo pozitivní vliv na události pražského jara a postoje příslušníků armády. Podstatný přínos k vytváření intelektuálního klimatu v armádě je zároveň cestou, jak zvýšit autoritu vojenských škol nejen v armádě, ale i v občanské veřejnosti. Určitá cesta k tomu byla nastoupena mj. i tím, že

vojenské vysoké školy se řídí stejným zákonem jako civilní a vojenští rektori byli jako rovnoprávní partneři přijati klubem rektorů.

Ne na posledním místě je nutno uvést, že rozvoj vojenského školství a jeho přeměny jsou úzce spjaty s personální prací, s průběhem vojenské kariéry vojáků z povolání. Zatím nám v tomto směru chybí ucelenější koncepce, a proto tak zaostává i praxe; je to věc, kterou musíme velmi rychle napravit.

PhDr. Miroslav P u r k r á b e k , CSc.

PERCEPCE ARMÁDY JAKO ČINITELE DEMOKRATICKÉHO STÁTU A ČESKO-SLOVENSKÝCH VZTAHŮ V NÁZORECH OBYVATEL

Bezmála dva a půl roku od 17. listopadu 1989 jsou spolu s dramatickou renezací demokracie v Československu také renezací a zrodem nové bezpečnostní politiky i přeměnou branného vědomí obyvatel. To se utvářelo na jedné straně pod osvobozujícími determinanty odzbrojovacího procesu ve Vídni a v Paříži - vstřícných akcí NATO a Evropského společenství a na druhé straně pod vlivem ohrožení z destabilizovaného okolí směřujícího jižně a východně od našeho středoevropského prostoru.

Národnostní pohyb v postkomunistické části Evropy se nevyhnul téměř žádné zemi s vícenárodním obyvatelstvem. Proces státoprávního uspořádání Československa upoutává právem pozornost nejen našich nejbližších sousedů - Poláků, Maďarů, Němců, Rakušanů, ale i Američanů, a v dalších členských státech NATO a Evropského společenství. S budoucí podobou našich dvou republik a jejich federace, či nikoli, se spojují úvahy o míře bezpečnostní stability střední Evropy.

Dovolte mi několik poznámek k jednomu důležitému aspektu tohoto procesu - k imanentní zjevné a někdy latentní tendenci československé veřejnosti percipovat otázky bezpečnosti v Evropě, vojenskou politiku státu a armádu. Soudím, že v názorech a postojích obyvatel i jejich představitelů k obraně a bezpečnosti střední Evropy lze vyčíst více než pouhou reakci na současnou situaci. Sublimují směr pocitů ohrožení i důvěry, setrvačnost navykklých stereotypů i rodící se občanská stanoviska. Odrážejí nejen nacionální prvky, ale jsou zabarveny sociální a ekonomickou perspektivou i obavou, namnoze také počínající krystalizací zájmů politických stran.

V ohnisku této percepce obyvatel byla od počátku listopadové revoluce Československá